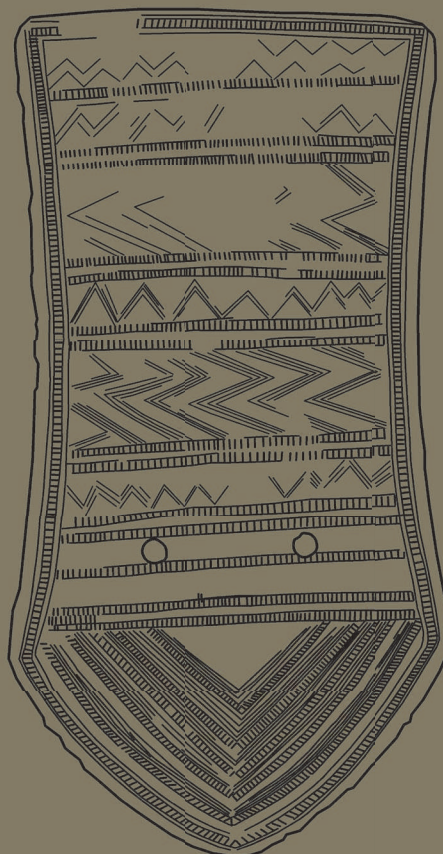

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKEHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 27
ROČNÍK CXI – 2017

ANNALES ZBORNÍK
MUSEI SLOVENSKÉHO
NATIONALIS NÁRODNÉHO
SLOVACI MÚZEA

ARCHEOLÓGIA 27
ROČNÍK CXI- 2017

Bratislava 2017

ANNALES MUSEI NATIONALIS SLOVACI
ZBORNÍK SLOVENSKÉHO NÁRODNÉHO MÚZEA

CXI- 2017
ARCHEOLÓGIA 27

Predseda redakčnej rady/Head of editorial board
PhDr. Juraj Bartík, PhD., Bratislava

Redakčná rada/Editorial Board
Doc. PhDr. Gertrúda Březinová, CSc., Nitra
Mgr. Radoslav Čambal, PhD., Bratislava
PhDr. Beáta Egyházy-Jurovská, Bratislava
PhDr. Zdeněk Farkaš, PhD., Bratislava
Doc. PhDr. Matej Ruttkay, CSc., Nitra
Prof. PhDr. Stanislav Stuchlík, CSc., Opava
Dr. Eric Vrba, Boston

Zostavovateľ/Edited by
PhDr. Vladimír Turčan

Preklad do nemeckého a anglického jazyka/translation into English and German languages:
REELS, s. r. o., Stephanie Staffen a autori

Publikácia je recenzovaná/publication is reviewed
Grafická úprava /Graphic design
Marianna Lázničková, Erika Mészárosová

Tlač/Print:
Bittner print s.r.o

Vydalo/Published by: Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum, Bratislava 2017

Náklad/Numbers of the copies: 350 kusov

© Slovenské národné múzeum-Archeologické múzeum/Slovak National Museum-Archaeological Museum 2017

ISBN 978-80-8060-414-1
ISSN 1336-6637

OBSAH – INHALT

- 7 TOMÁŠ MICHALÍK: Paleolitické nálezy z Prašníka a Trstína. Príspevok k paleolitickému osídleniu severovýchodnej časti Malých Karpát
- 13 Palaeolithic finds from Prašník and Trstín. Towards a Palaeolithic settlement of the north-eastern part of the Small Carpathians
- 15 ALENA ŠEFČÁKOVÁ: Praveké kresby v jaskyni Domica
- 37 Prehistoric Drawings in Domica cave
- 43 BARBARA DANIELOVÁ: Medená sekera z Hruštína
- 47 Fund eines Kupferbeils aus Hruštín
- 49 ADAM GAŠPAR: Obilné jamy v praveku stredného a dolného Ponitrianska
- 61 Grain pits in prehistory of Nitra region
- 63 JURAJ BARTÍK – TOMÁŠ ZACHAR: Ozdobný štít únětickej kultúry z Gajar
- 77 Verzierter Schild der Aunjetitzer Kultur aus Gajary
- 81 DAVID VÍCH: Pozdne bronzový depot se štítovou sponou z Moravské Třebové
- 87 Spätbronzezeitliche Hort mit Blattbügelfibel aus Moravská Třebová
- 89 PETER ŠIMČÍK: Plasticky zdobená mazanica z Prešova- Nižnej Šebastovej
- 96 Plastisch verzierter Huttenlehm aus Prešov-Nižná Šebastová
- 97 PETER C. RAMSL: Bronze- und eisenzeitliche Gräberfelder in Nordostösterreich: topographische Lage, Strukturen, und geschlechtsspezifische Bestattungsareale anhand von ausgewählten Beispielen
- 107 Pohrebiská z doby bronzovej a železnej v severovýchodnom Rakúsku: poloha, štruktúra a rodové areály na vybraných príkladoch
- 109 RADOSLAV ČAMBAL – IGOR BAZOVSKÝ: Neskorolaténske sídliskové objekty v Bernolákove, okr. Senec
- 130 Spätlatènezeitliche Siedlungsobjekte in Bernolákovo, Bez. Senec
- 133 MIROSLAVA DAŇOVÁ: Rímsky prsteň z Trenčína
- 136 Roman ring from Trenčín
- 137 VLADIMÍR TURČAN: Včasnostredoveké sídliskové objekty z Bernolákova
- 152 Frühmittelalterliche Siedlungsobjekte aus Bernolákovo
- 153 LUCIA PILKOVÁ – PETRA ŠIMONČIČOVÁ KOŇŠOVÁ: Predmety každodennej potreby z Čeboviec – Zeleného hradu (okr. Veľký Krtíš)
- 161 Gegenstände des alltäglichen Bedarfs aus Čebovce – Zelený hrad (Bez. Veľký Krtíš)
- 163 MICHAL PÍREK: Gajary – Posádka vo svetle historických prameňov
- 178 Gajary – Posádka im Lichte historischen Quellen
- 179 MAREK BUDAJ – MICHAL PÍREK: Nálezy z 14. – 15. storočia z hradu Tekovská Breznica
- 192 Funde vom 14. – 15. Jahrhundert von der Burg Tekovská Breznica (Bez. Žarnovica)

KOLOKVIUM

- 197 VLADIMÍR TURČAN: Pätnásty ročník kolokvií k otázkam rímsko-germánskej archeológie
196 Fünfzehnter Jahrgang der Kolloquien zu Fragen der römisch-germanische Archäologie
- 197 ZDENĚK BENEŠ: Doklady výzdoby ozubeným kolečkem (radýlkem) na sídlišti z počátku doby římské v Mlékojedech, okr. Mělník
204 Evidence of Cog-wheel Ornamentation on a site from the beginning of the Roman era in Mlékokojedy, Mělník District
- 205 EDUARD DROBERJAR – RADKA KNÁPEK: K labskogermánské radélkované keramice
212 Zur elbgermanischen Keramik mit Rädchenverzierung
- 213 KRISTIAN ELSCHKEK: Rädchenverzierte Keramik der römischen Kaiserzeit vom südlichen Marchgebiet
222 Radielková keramika z doby římské z jižního Pomoravia
- 223 LINDA KOVÁČSOVÁ – JÁN RAJTÁR: Urny zdobené ozubeným kolieskom z vybraných hrobov pohrebísk v Kostolnej pri Dunaji a v Sekuliach
233 Rädchenverzierte Urnen von ausgewählten Gräbern der Gräberfelder von Kostolná pri Dunaji und Sekule
- 235 JAROSLAVA RUTTKAYOVÁ – MATEJ RUTTKAY: Keramika zdobená radielkom z Ponitria a Požitavia
244 Rädchenverzierte Keramik aus dem Nitra und Žitava Gebiet
- 245 VLADIMÍR VARSÍK: Nádoby zdobené ozubeným kolieskom z kvádskeho sídliska vo Veľkom Mederi
250 Rollradverzierte Gefäße aus der quadischen Siedlung von Velký Meder
- 251 PETR ZAVŘEL: Tečkovaná a radélkovaná výzdoba na keramice starší doby římské z jihočeských lokalit
268 Die Punkt - und Rädchenverzierung auf der Keramik der älteren römischen Kaiserzeit aus den südböhmischen Lokalitäten
- RECENZIE
- 271 Juraj Bartík: Zoja Benkovsky-Pivovarová – Bohuslav Chropovský: Grabfunde der frühen und der beginnenden mittleren Bronzezeit in der Westslowakei. Nitra 2015.
- 273 Skratky časopisov a periodík – Abkürzungen von Zeitschriften und Periodika

PALEOLITICKÉ NÁLEZY Z PRAŠNÍKA A TRSTÍNA PRÍSPEVOK K PALEOLITICKÉMU OSÍDLENIU SEVEROVÝCHODNEJ ČASTI MALÝCH KARPÁT

TOMÁŠ MICHALÍK

Keywords: Palaeolithic, Szeletian, Micoquian, Slovakia, Prašník, side-scraper, leaf point

Abstract: Palaeolithic finds from Prašník and Trstín. Towards a Palaeolithic settlement of the north-eastern part of the Small Carpathians. In 2011, the Slovak National Museum – Museum of Archaeology acquired for its collections a set of 13 artefacts from the chipped stone industry, discovered, according to information from the finder, by accident on the land of the municipality of Prašník (Piešťany district). Of the findings, three morphologically striking items stand out. The horizon of the end of the Middle Palaeolithic (Micoquian) or the beginning of the Upper Palaeolithic (Szeletian) is documented by a leaf-shaped point made of radiolarite and massive atypical point-shaped side-scrapers made of white, strongly patinated silicite, probably from flint. These findings add in a potentially significant manner to our sum of knowledge about the LMP¹-EUP² settlement of western Slovakia. The post-Palaeolithic settlement of the site is indicated by an isolated square core on a blade made of an exotic raw material of Polish provenance: striped silicite of the Krzemionki type, dated to the Neolithic or Eneolithic and proving the range of long-distance contacts at this time. The rest of the chipped stone industry handed over is made up of pieces of stone, mainly radiolarite raw material in various stages of processing; however, there are no cases of prepared cores. The site was verified by a surface survey in May 2011. A further 7 artefacts were discovered over a relatively large area; however, they were of a different nature to the submitted findings. The latter document the settlement of the site at a further unspecified period of the Stone Age, but the patina on two artefacts enables us to assume a pre-Neolithic age. One item can be interpreted as a tinder lighter for a modern (16th – 18th century) gun. A interesting, but one-off artefact from around Trstín was added to these findings in 2014, also indicating the existence of an LMP/EUP site.

V roku 2011 náhodný nálezca odovzdal do SNM-Archeologického múzea artefakty kamennej štiepanej industrie, ktoré majú pochádzať z povrchového zberu v okolí obce Prašník (okres Piešťany). Vzhľadom na neisté nálezové okolnosti sa príspevok obmedzí na analýzu morfológicky výrazných artefaktov, ktoré umožňujú rámcové chronologické a kultúrne zaradenie.

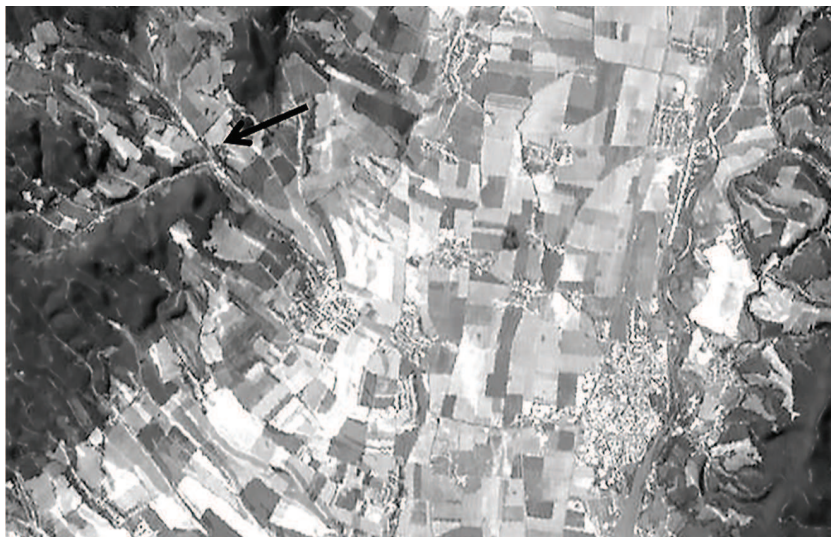
Poloha

Katastrálne územie obce Prašník sa nachádza na kontakte troch geomorfologických celkov – Malých Karpát (subprovincia Vnútorne Západné Karpaty), Myjavskej pahorkatiny (subprovincia Vonkajšie Západné Karpaty) a západným z výbežkov Podunajskej pahorkatiny (oblasť Podunajská nížina subprovincie Malá dunajská kotlina) – Trnavskej pahorkatiny. Táto špecifická poloha medzi vrchovinou Karpát a nížinným Považím, ktoré od paleolitu slúžilo ako významná komunikačná tepna je jedným z dôvodov opakovaného pravekého osídlenia širšieho okolia Prašníka (Klčo 1997; Kuzma 2000; Kuzma/Tirpák 2006; Novák 1983; Novák 1996; hypoteticky Farkaš 1998 či Bartík/Bača 2001). Z katastra obce pochádzajú tiež nálezy pleistocénnej fauny (Bárta 1965a).

Poloha „Bory“, odkiaľ má pochádzať odovzdaná industria, sa nachádza S-SV od obce vo vzdialenosti cca 1 km (obr. 1) od odbočky z hlavnej cesty do osady Boorovci. Táto strategická poloha predstavuje vyvýšený chrbát, plynulo prechádzajúci v jeden z početných východných svahov Malých Karpát. Lokalita, ktorá je v súčasnosti poľnohospodársky obrábaná, poskytuje výborný výhľad do údolí Dudváhu a Váhu, ktorých korytá sú vzdialené cca 6 km, resp. cca 12 km. „Bory“ sa nachádzajú v nadmorskej výške cca 280 m. n. m, relatívne prevýšenie vo vzťahu k Váhu teda predstavuje cca 120 m a k miestnemu toku Holeška, vzdialenému cca 0,5 km relatívne prevýšenie predstavuje cca 80 m. Okrem kontroly údolí Váhu a Dudváhu táto strategická poloha umožňuje aj kontrolu lokálneho priesmyku v Malých Karpatoch, spájajúceho údolie Váhu s oblasťou Myjavskej pahorkatiny.

1 LMP – Late Middle Palaeolithic

2 EUP – Early Upper Palaeolithic, earlier phase of the Upper Palaeolithic

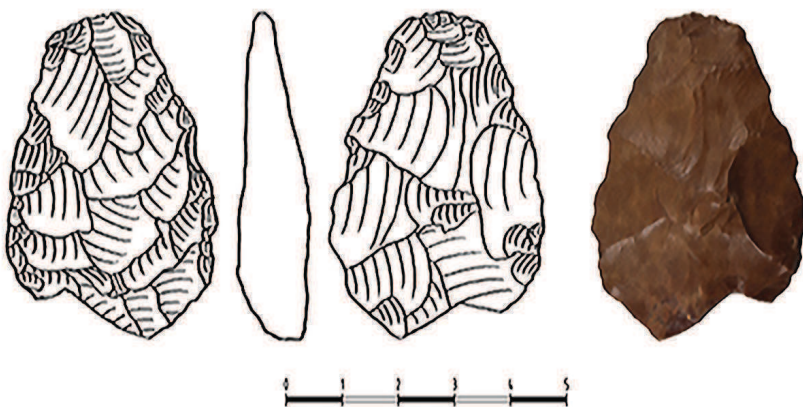
Obr. 1. Prašník. Približné situovanie lokality označené šípkou. Považský Inovec s riekou Váh a mestom Piešťany vpravo. Mapový podklad © www.mapy.cz.

Fig. 1. Prašník. Approximate location of the site marked with an arrow. Považský Inovec with the river Váh and the town of Piešťany on the right. Map © www.mapy.cz.

Artefakty

V kolekci, pozostávajúcej celkovo z 13 artefaktov kamennej štiepanej industrie, boli identifikované tri morfológicky výrazné kusy.

V prvom prípade ide o bifaciálne celoplošne retušované driapadlo, zrejme upravené z poškodeného listovitého hrotu z červenohnedého radiolaritu (obr. 2). Pôvodne pravdepodobne zaoblená proximálna časť artefaktu je recentne poškodená sústredeným nárazom na hrubšie opracovanú stranu (poľnohospodárske práce?). Distálna časť (pôvodný hrot) je retušou zaoblená. Pozdĺžny aj priečny profil bikonvexný. Rozmery: 57 x 37 x 13 mm. Uloženie: SNM-AM, evid. č. AP 88 507.

Obr. 2. Prašník. Listovitý hrot z radiolaritu.

Fig. 2. Prašník. Leaf-shaped point made of radiolarite.

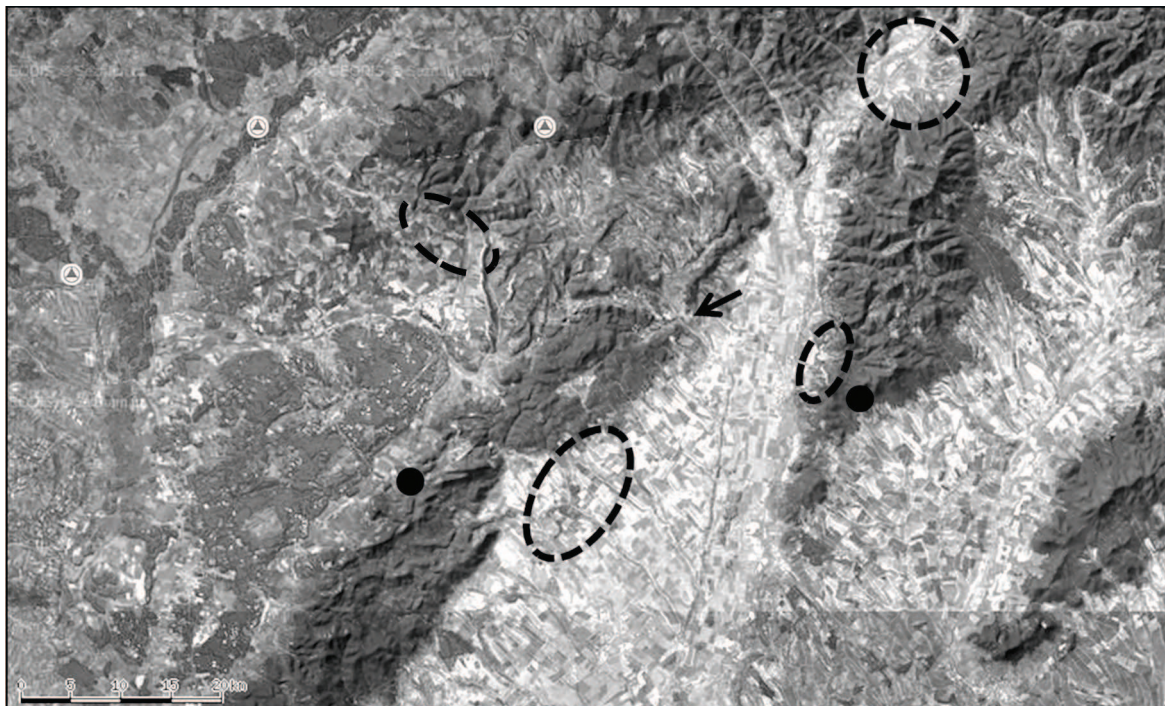
Obr. 3. Prašník. Driapadlo, zrejme upravené z listovitého hrotu z radiolaritu.

Fig. 3. Prašník. Side-scraper modified from the leaf-point, made of radiolarite.

Druhý nástroj predstavuje pomerne masívne konvexné hrotité driapadlo z bielo patinovaného silicitu, pravdepodobne z glaciénných sedimentov – pazúriku (obr. 3). Retušované hrany sa zbiehajú atypicky na distálnej časti driapadla. Menšia časť dorzálny strany je pokrytá žltouhnedou kôrou. Rozmery: 58 x 68 x 29 mm. Uloženie: SNM-AM, evid. č. AP 88 508.

Z hľadiska typológie obidva nástroje pochádzajú z mladšej fázy stredného paleolitu (*Late Middle Palaeolithic* – *LMP*) alebo zo staršej fázy mladého paleolitu; kultúrne môžu byť artefakty klasifikované ako micoquienske alebo szeletienske. Obidve kultúrne jednotky sú charakterizované použitím plošnej retuše a vysokým zastúpením driapadiel (*Svoboda 2009, 127, 152*), často s výraznou bočnou retušou, na základe nestratifikovaných nálezov je však konkrétnejšia kultúrna klasifikácia nejednoznačná.

Tretím artefaktom je masívne hranolové jedno podstavové jadro na čepele s opakovane upravovanou podstavou z nepatinovaného pásikavého silicitu typu Krzemionki (tzv. „*krzemień pasiasty*“ – napr. *Přichystal 2009, 95*) poľskej proveniencie. Rozmery: 75 x 74 x 54 mm. Uloženie: SNM-AM, evid. č. AP 89 797.

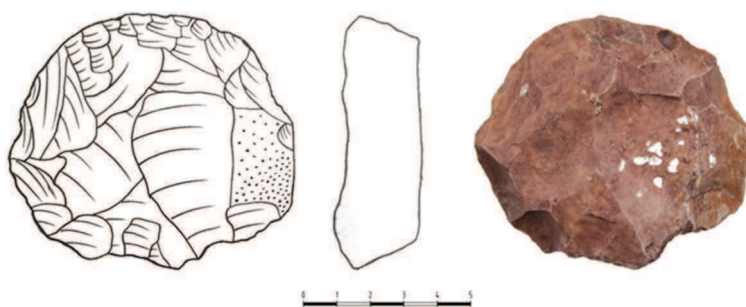
Obr. 4. Prašník. Postavenie lokality (označenej šípkou) v LMP/EUP západného Slovenska. Prerušovanou čiarou sú označené sídelné oblasti s povrchovými lokalitami (od západu: Myjvská pahorkatina, Trnavská pahorkatina – odtiaľto pochádza aj nález z Trstína (?), oblasť Piešťan, Trenčianska kotlina), plnými kruhmi jaskynné lokality (od západu: Dzeravá skala, Čertova pec). Mapový podklad © www.mapy.cz.

Fig. 4. Prašník. Position of the site (marked with an arrow) in the LMP/EUP of western Slovakia. The dotted line marks settled areas with surface sites (from the west: Myjava hills, Trnava hills – where the find from Trstín (?) comes from, the Piešťany area, Trenčín basin), full circles are cave sites (from the west: Dzeravá skala, Čertova pec). Map © www.mapy.cz.

Významnejšie použitie silicitu typu Krzemionki v paleolite zatiaľ nie je preukázané v poľskom ani inom prostredí (Ginter/Kozłowski 1990, 22). Naopak, rozsiahlejšia distribúcia tohto atraktívneho materiálu na výrobu štiepanej i brúsenej kamennej industrie aj na území Slovenska či Moravy je známa v postpaleolitických dobách – v neolite a eneolite. Artefakt, ktorý má pochádzať z Prašníka, je navyše nepatinovaný, čo nasvedčuje jeho (e)neolitický vek a vzhľadom na zameranie tohto príspevku nebude analýza jadra jeho predmetom.

Ostatných 10 kusov predstavuje kamennú surovinu v rôznych fázach testovania / prípravy, od rozbitých okruhliakov suroviny až po artefakty, ktorý možno formálne charakterizovať ako tzv. *pre-core*. Všetky artefakty sú čiastočne pokryté kôrou, pričom rozsah pokrytia sa pohybuje od cca 1/5 do cca 2/3 povrchu. Z hľadiska kamennej suroviny bol v prípade 5 kusov použitý kvalitný červenohnedý radiolarit, pri dvoch kusoch menej kvalitný hnedý radiolarit, pri ďalších dvoch kusoch rohovec a jeden artefakt je z hnedého rohovca s náznakmi patiny. Vzhľadom na nízku výpovednú hodnotu sa žiaden z týchto artefaktov nedá chronologicky – a už vôbec nie kultúrne – zaradiť. Nevýrazná patina na jednom z artefaktov môže naznačovať predneolitický vek, tento kus je však vyhotovený zo suroviny, ktorá je v celej kolekcii zastúpená iba jedenkrát, preto úvaha o relatívne vyššom veku nateraz ostáva v rovine hypotézy.

Masívnosť, resp. väčšie rozmery artefaktov z pomerne atraktívnej suroviny odovzdaných nálezom zodpovedajú očakávaným povrchovým nálezom laického, avšak vnímavého pozorovateľa. Po následnej verifikácii polohy archeológmi boli objavené aj artefakty menších rozmerov.

Obr. 5. Trstín (?). Stredopaleolitické jadro.

Fig. 5. Trstín (?). Middle Palaeolithic core.

Povrchový prieskum

Pri overovaní polohy povrchovým prieskumom v máji 2011 boli na pomerne veľkej ploche (cca 2 ha) objavené ďalšie nálezy kamennej štiepanej industrie. Kategóriu jadier zastupuje nevýrazný exemplár nepravidelného jadra zo žltého radiolaritu. Medzi ďalšie nálezy patria kôrový úštep z červenohnedého radiolaritu, dva úštepy z červenohnedého radiolaritu a zo žltého radiolaritu, úštep s nevýraznými pararydlovými údermi na dorzálnnej strane, úplne pokrytej kôrou a s náznakmi plošnej ventrálnej retuše zo

silno patinovaného silicitu, proximálna časť jednostranne retušovanej čepele s perličkovou bočnou ventrálnou retušou z patinovaného silicitu a okrúhle, obvodovo retušovaný artefakt z nepatinovaného priesvitného silicitu. Proveniencia silicítov je neurčená. Posledný kus možno formálne klasifikovať ako okrúhle škrabadlo, avšak vzhľadom na známe využitie silicítov ako kresacích kamienkov do zámkov novovekých pušiek a úplnú absenciu patiny je pravdepodobnejšia práve táto interpretácia.

Datovanie a interpretácia lokality

V prípade ďalšieho overenia existencie lokality (prípadne lokalít) na miestach uvádzaných nálezcom publikované nálezy dokladajú osídlenie okolia Prašníka v strednom paleolite alebo v staršej fáze mladého paleolitu. Nositeľom micoquienu a zrejme aj szeletienu bol neandertálec. Biela patina na dvoch artefaktoch z povrchového prieskumu naznačuje ich predneolitický vek, pričom proximálny fragment retušovanej čepele pochádza pravdepodobne z mladého alebo neskorého paleolitu. Jedno podstavové jadro z nepatinovaného pásikavého silicitu typu Krzemionki dokazuje kontakt s územím dnešného Poľska v období neolitu alebo eneolitu. Ostatné nálezy možno vzhľadom na ich charakter označiť len ako praveké, resp. pochádzajúce z doby kamennej. Výnimku predstavuje kresací kamienok do zámku novovekej pušky.

Ak všetky nálezy kamennej štiepanej industrie pochádzajú skutočne z jedinej polohy je zrejme, že v prípade Prašníka ide o polykulturnú lokalitu s opakovaným osídľovaním v rôznych fázach doby kamennej, zatiaľ neznámej intenzity. Podstatnú rolu v osídlení polohy hralo jej výnimočné situovanie. Z regionálneho hľadiska je lokalita charakterizovaná výhľadom na údolie Váhu, ktorý umožňoval vizuálnu kontrolu tejto významnej komunikačnej trasy. Z nadregionálneho hľadiska je Prašník situovaný prakticky v strede medzi sídelnými oblasťami LMP/EUP na západnom Slovensku (obr. 4), na styku Malých Karpát a Trnavskej pahorkatiny, čo navodzuje dojem kontroly horských prechodov medzi jednotlivými oblasťami. Sídlisková stratégia nositeľov LMP/EUP nebola viazaná primárne na dominantné vodné toky ako v neskoršom gravettiene; práve naopak – preferovanie pahorkatiny alebo vrchoviny, bez významnej väzby na vodný tok a relatívne vyššia poloha lokalít ako v gravettiene sú typické pre kultúry LMP/EUP. Prekvapivé nie je ani využívanie viac-menej lokálnych radiolaritov na produkciu štiepanej industrie, ktorých primárne zdroje sa nachádzajú v neďalekom bradlovom pásme a používanie ktorých bolo potvrdené vo všetkých viac či menej súčasných sídelných oblastiach.

K vyššie uvedeným artefaktom pristupuje v roku 2014 múzeom nadobudnutý nestratifikovaný artefakt kamennej štiepanej industrie. Nálezca uvádza, že nález pochádza z polohy Prekážka, ktorá sa nachádza medzi obcami Trstín a Naháč. Miesto nálezu sa má nachádzať na svahu neďaleko Prekážky, pravdepodobne na hranici katastrov Trstína a Hornej Krupěj³. Ako údajné sprievodné nálezy nálezca predložil ďalšie predmety, v ktorých však neboli identifikované žiadne artefakty a vo všetkých prípadoch išlo o štiepaním neopracované kamene. Nález predstavuje pomerne masívne jadro, formované na pôvodnom okruhliaku veľkých rozmerov (obr. 5). Surovinou jadra je podrobnejšie neurčená silicifikovaná hornina, pravdepodobne ílovec. Nález nie je sám osebe kultúrne významný, môže však indikovať sporadickú prítomnosť LMP/EUP industrie, resp. narušenú lokalitu z rovnakých fáz paleolitu. Z katastra neďalekého Bolerázu, z polohy Šarkan (ide pritom o pokračovanie výraznej terénnej vyvýšeniny, z ktorej má pochádzať aj artefakt z Trstína) L. Kaminská uvádza nález zrejme micoquienskeho jadra (Kaminská 2016). Z rovnakej polohy pochádzajú listovité hroty (Hromada/Babirát 2000; Bárta 1965a, 112).

Postavenie lokalít Prašník a Trstín v paleolitickom osídlení regiónu⁴

Micoquien je jednou z kultúr mladšej fázy stredného paleolitu, datovanou na viac ako 40.000 (až po vyše 100.000) uncal. BP. Hoci pôvod názvu možno hľadať v klasickom francúzskom prostredí, obsahová náplň stredoeurópskeho micoquienu je od západoeurópskeho micoquienu rozdielna. Hľadanie vhodnejšieho názvu pre kultúru, ktorú v súčasnosti označujeme ako micoquien v regióne strednej Európy, ako aj vzťah medzi micoquienu a ostatnými technologickými koncepciami (moustérien, drobnotvarý taubachien, prípadne juhovýchodný charentien) v strednej Európe je v súčasnosti predmetom pozornosti odbornej verejnosti (zhrnutie názorov pozri Neruda/Nerudová eds. 2009, 186, 187). Postupne však začína prevládať názor, že „stredoeurópsky micoquien“ vyústil v nasledujúci szeletien (minimálne jeho staršiu fázu), t.j. že u týchto kultúr badať istú genetickú spriaznenosť (Kaminská et al. 2011).

Micoquien je (okrem nálezísk, ktoré sú uvedené v ďalšom texte a ktoré boli v minulosti považované za szeletienke) z územia Slovenska známy predovšetkým z jeho západnej časti. Iba nedávno boli komplexne spracované micoquienske lokality v Bojniciach, najmä Bojnice I (Prepoštská jaskyňa) a Bojnice III (Hradná priekopa) (Neruda/Kaminská 2013). Micoquien je známy aj z povrchových zberov z Myjavskej pahorkatiny (Bárta 1984) a Trenčianskej kotliny (Michalík 2011), odkiaľ však pochádza aj nepočítaná stratifikovaná industria (Kaminská et al. 2008, 225).

Szeletien je významnou stredoeurópskou prechodnou kultúrou, rozšírenou približne v období 33.000 – 40.000 uncal. BP najmä na území Moravy a západného Slovenska, menej v severovýchodnom Maďarsku a v južnom Poľsku. Z hľa-

³ Pre nejednoznačnosť určenia polohy sa v príspevku používa priradenie k obci Trstín, do katastrálneho územia ktorého patrí poloha Prekážka. Pri detailnejšom určení miesta nálezu však nemožno vylúčiť zmenu katastrálneho územia, pravdepodobne na Hornú Krupěj.

⁴ Regiónom sa pre potreby tohto článku rozumie územie západného Slovenska a priľahlej časti južnej a strednej Moravy.

diska kamennej industrie ho charakterizujú úštepový charakter industrie ako celku, častá aplikácia plošnej retuše (najmä na driapadlách a listovitých hrotoch) a používanie predovšetkým lokálnych surovín. Ako uvidíme nižšie, v nedávnej minulosti prebehla pomerne zásadná reklasifikácia viacerých lokalít, ktoré boli ešte nedávno považované za szeletienske a z ktorých niektoré boli na základe analýz industrie vyhodnotené ako stredopaleolitické.

Na základe revízneho výskumu v jaskyni Dzeravá skala (*Kaminská/Kozłowski/Svoboda 2005*) došlo k predatovaniu szeletienskej industrie z vrstvy č. 11, ktorá sa v súčasnosti považuje za micoquiensku. Ďalšou, v minulosti za szeletiensku považovanou lokalitou je jaskyňa Čertova pec pri Radošinej, ktorá však poskytla len nevýraznú industriu, kultúrna klasifikácia ktorej sa odvíja od (vzhľadom na podmienky odoberania vzorky pomerne nespoľahlivého) dáta 38.400 + 2.800 – 2.100 BP (GrN 2438) a ktorá je v súčasnosti tiež pripisovaná micoquienu. Veľkú výzvu pre odbornú verejnosť predstavujú nikdy odborné neskúmané Zamarovce, kde sa popri mladšej (gravettien/epigravettien?) industrii identifikovala aj staršia, pôvodne priradená szeletieniu (*Prošek 1953*), resp. „solutrénu“ (sensu *Eisner 1933*, 5, 6) a neskôr micoquienu (*Chmielewski 1969*). Ďalšie doklady szeletienskeho osídlenia, pôvodne považované za spoľahlivé, poskytla lokalita, situovaná na skalnom výbežku v Ivanovciach (*Prošek 1953*). Pri tejto polohe sa však autori v súčasnosti prikláňajú k názoru, že publikovaná industria pochádza z viacerých fáz paleolitu. Vyčleňujú v nej výraznú stredopaleolitickú zložku a mladšiu zložku otázného datovania (*Kaminská et al. 2008*). Nevýraznú, autorom pôvodne do szeletieniu datovanú industriu poskytol Trenčín IV (*Bárta 1965b*). Tento je však v súčasnosti opatrne preklasifikovaný na možný aurignacien, predovšetkým vzhľadom na celkový charakter industrie.

Medzi najvýznamnejšie slovenské lokality szeletieniu patrí časť komplexu paleolitických lokalít v okolí Piešťan, najmä poloha „Dlhá“ v Moravoch nad Váhom (naposledy *Nemergut 2010*). Szeletienska industria sa vyskytuje aj v katastrálnych územiach ďalších obcí v okolí Piešťan (napr. Banka, lokality na Serbalovom vrchu). Szeletien je známy aj z otvorených lokalít, najmä na Považí, ktoré reprezentuje zaniknutý profil vo Vlčkovciach (*Bárta 1960*) či viacero miest v Trenčianskej kotline (podrobne *Kaminská et al. 2008* a *Michalík 2011*), kde sa črtá lokálne szeletienske osídlenie. Odtiaľto možno szeletieniu priradiť niektoré polohy v Trenčianskej Turnej (*Michalík 2011*). Nedávno archeologicky pozitívne overenú polohu v Trenčianskych Tepliciach (*Kaminská 2009*), v staršej literatúre označovaná ako (Veľký) Kolačín, sa nachádza už mimo Trenčianskej kotliny. Szeletienska industria (bohužiaľ nevyobrazená) sa má vyskytovať aj na viacerých polohách na Trnavskej sprásovej tabuli (*Čepan 1985*), vrátane vyššie uvedeného Bolerázu.

Szeletienske osídlenie Moravy je sústredené do oblasti Krumlovského lesa, Prostějovska a povodia Bobravy v okolí Brna. V súčasnosti je na Morave evidovaných okolo 130 povrchových lokalít, z publikovaných je potrebné spomenúť aspoň Bořitov, Trboušany či Želešice (informatívne súhrnne *Svoboda 2009*, 145-153 – tu i ďalšia literatúra). Až do podrobnej publikácie výsledkov archeologického výskumu v Moravskom Krumlove IV (*Neruda/Nerudová 2009*) boli jedinou moravskou stratifikovanou szeletienskou lokalitou Vedrovice V (*Valoch et al. 1993*).

Na rozdiel od Slovenska sú z územia Moravy dobre dokumentované a publikované jaskynné sídliská, náležiace micoquienu, situované v krasových oblastiach (súborne spracované v publikovanej dizertačnej práci P. Nerudu – *Neruda 2011*; tu aj ďalšia literatúra). Najvýznamnejšie postavenie má bezpochyby jaskyňa Külna (micoquienske vrstvy 7c, 7a a 6a) v Moravskom krase (*Valoch 1988*). V tomto, na paleolitické osídlenie výnimočne bohatom regióne sa nachádza aj jaskyňa Švédův stůl. Ďalšie jaskyne s MP osídlením – Šipka a Čertova díra – sú situované v masíve kopca Kotouč pri Štramberku. Sporadické alebo neisté povrchové lokality sú tiež známe zo strednej a južnej Moravy (*Svoboda 2009*, 126).

Vzťah micoquienu a szeletieniu sa javí ako pomerne komplikovaný, zvlášť v prípade absencie moderne skúmaných, t.j. stratifikovaných lokalít. Moravská odborná literatúra v poslednom čase (naposledy *Neruda/Nerudová 2011*) aj na základe kalibrácií a analýz rádiokarbónových dát dospela k významným záverom, ktoré umožňujú rámcovo načrtnúť a približne datovať prechod zo stredného paleolitu do staršej fázy mladého paleolitu v kontexte moravských lokalít. Ako vidno z vyššie uvedených skutočností, v súčasnosti v slovenskej odbornej literatúre prevláda tendencia reklasifikovať lokality, pôvodne publikované a vnímané (často na základe neprípustne zjednodušených predpokladov a bez opory v analýzach nálezových celkov) ako szeletienske. Vzhľadom na súčasný stav terénneho archeologického výskumu, zameraného na obdobie prechodu zo stredného paleolitu do mladého paleolitu na území Slovenska, ako aj na kvalitu vedeckých dát bude najmä pri povrchových nálezoch vhodnejšie namiesto vyhranených pojmov „micoquien“ a „szeletien“ používať pojem, ktorý zahŕňa obidve kultúrne jednotky, ako aj prípadné iné industrie, charakterizované využívaním plošnej retuše v predgravettienkom kontexte.

Nálezy, ktoré sú predmetom tohto príspevku, predstavujú v bezprostrednom okolí Prašníka prvé paleolitické nálezy, z hľadiska paleolitického osídlenia širšieho regiónu Trnavskej pahorkatiny (odkiaľ pochádza aj nález z Trstína (?)) však nie sú prekvapením. Z nadregionálneho hľadiska Prašník a Trstín (?) predstavuje súčasť siete LMP/EUP osídlenia západného Slovenska (najmä povrchové lokality v sídelných oblastiach v okolí Piešťan, Myjav, Trnavy a Trenčína) a Moravy, ktorého nositeľom bol *Homo neanderthalensis*.

LITERATÚRA

- Bárta 1960* – J. Bárta: Mladý paleolit západného Slovenska. Kandidátska práca. Nitra 1960.
- Bárta 1965a* – J. Bárta: Slovensko v staršej a strednej dobe kamennej. Bratislava 1965.
- Bárta 1965b* – J. Bárta: Trenčín IV – nová mladopaleolitická stanica na západnom Slovensku. Slov. Arch. 12, 1965, 9-32.
- Bárta 1984* – J. Bárta: Objav stredopaleolitických nálezísk na Myjavskej pahorkatine. In: Zborník prác Ludmily Kraskovskej (k životnému jubileu). Bratislava 1984, 10-18.
- Bartík/Bača 2001* – J. Bartík/R. Bača: Archeologické nálezy zo súkromnej zbierky. AVANS v roku 2000, Nitra 2001, 27.
- Čepan 1985* – O. Čepan: Nové paleolitické lokality na západnom Slovensku. Štud. Zvesti AÚ SAV 21, 1985, 27-45.
- Eisner 1933* – J. Eisner: Slovensko v pravěku. Bratislava 1933.
- Farkaš 1998* – Z. Farkaš: Kamenné nástroje z burzy starožitností. AVANS v roku 1996, Nitra 1998, 56-57.
- Ginter/Kozłowski 2009* – B. Ginter/J. K. Kozłowski: Technika obróbki i typologia wyrobów kamiennych paleolitu, mezolitu i neolitu. Warszawa 1990.
- Hromada/Babirát 2000* – J. Hromada/M. Babirát: Nové paleolitické nálezy z Trnavskej pahorkatiny. AVANS v roku 1998, Nitra 2000, 84-85.
- Chmielewski 1969* – W. Chmielewski: Ensembles Micoque – Prondnikiens en Europe Centrale. Geographia Polonica 17, 1969, 371-386.
- Kaminská/Kozłowski/Svoboda 2005* – L. Kaminská/J. K. Kozłowski/J. Svoboda: Pleistocene Environments and Archaeology of the Dzeravá skala Cave, Lesser Carpathians, Slovakia. Kraków 2005.
- Kaminská et al. 2008* – L. Kaminská/J. K. Kozłowski/K. Sobczyk/J. Svoboda/T. Michalík: Štruktúra osídlenia mikroregiónu Trenčín v strednom a mladom paleolite. Slov. Arch. 56, 2008, 179-238.
- Kaminská et al. 2011* – L. Kaminská/J. K. Kozłowski/P. Škrdla: New approach to the Szeletian – Chronology and cultural variability. Eurasian Prehistory 8 (1-2), 2011, 29-49.
- Kaminská 2016* – L. Kaminská: Stredopaleolitický artefakt z Bolerázu. In: AVANS v roku 2011, Nitra 2016, 121-123.
- Klčo 1997* – M. Klčo: Prieskum v katastri mesta Vrbové. AVANS v roku 1995, Nitra 1997, 111.
- Kuzma 2002* – I. Kuzma: Rondel v Prašníku. AVANS v roku 2001, Nitra 2002, 95-96.
- Kuzma/Tirpák 2006* – I. Kuzma/J. Tirpák: Rondel v Prašníku. AVANS v roku 2004, Nitra 2006, 139-140.
- Michalík 2011* – T. Michalík: Paleolitické osídlenie Trenčianskej kotliny. Dizertačná práca, nepublikované. Univerzita Komenského v Bratislave, Filozofická fakulta. Bratislava, 2011.
- Nemergut 2010* – A. Nemergut: Paleolitické osídlenie v Moravanoch nad Váhom – Dlhej. Výsledky výskumov Juraja Bárta z rokov 1963 a 1990. Slov. Arch. 58, 2010, 183-206.
- Neruda 2011* – P. Neruda: Střední paleolit v moravských jeskyních. Dissertationes archaeologicae Brunenses/Pragenses-que. Brno 2011.
- Neruda/Kaminská 2013* – P. Neruda/L. Kaminská: Neanderthals at Bojnice in the context of Central Europe. Brno 2013.
- Neruda/Nerudová eds. 2009* – P. Neruda/Z. Nerudová: Moravský Krumlov IV – vícevrstevná lokalita ze středního a počátku mladého paleolitu na Moravě. Brno 2009.
- Neruda/Nerudová 2011* – P. Neruda/Z. Nerudová: The Middle-Upper Palaeolithic transition in Moravia in the context of the Middle Danube region. Quaternary International (2011), doi: 10.1016/j.quaint.2011.08.035.
- Novák 1983* – P. Novák: Výzkum hradiště v Prašníku. Arch. Rozhledy 35, 1983, 138-142
- Novák 1996* – P. Novák: Archeologický výskum halštatského hradiska na Tlstej hore v Prašníku. Trnava 1996.
- Prošek 1953* – F. Prošek: Szeletien na Slovensku. Slov. Arch. 1, 1953, 133-194.
- Přichystal 2009* – A. Přichystal: Kamenné suroviny v pravěku východní části střední Evropy. Brno 2009.
- Skutil 1938* – J. Skutil: Paleolitikum Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Turčiansky Svätý Martin 1938.
- Svoboda 2009* – J. Svoboda: Paleolit Moravy a Slezska. 3 vydanie. Brno 2009.
- Valoch et al. 1993* – K. Valoch/A. Kočí/W. G. Mook/E. Opravil/J. van der Plicht/L. Smolíková/Z. Weber: Vedrovice V, eine Siedlung des Szeletien in Südmähren. Quartär 43/44, 1993, 7-93.
- Valoch 1988* – Die Erforschung der Kůlna-Höhle 1961 – 1976. Anthropos 24 (N. S. 16), 1988.

PALAEOLITHIC FINDS FROM PRAŠNÍK AND TRSTÍN. TOWARDS A PALAEOLITHIC SETTLEMENT OF THE NORTH-EASTERN PART OF THE SMALL CARPATHIANS

TOMÁŠ MICHALÍK

In 2011, the Museum of Archaeology acquired 13 artifacts of the chipped stone industry for its collections, discovered (according to information from the finder) by accident on the land of the municipality of Prašník. Three morphologically striking items stand out. The horizon of the end of the Middle Palaeolithic (Micoquian) or the beginning of the Upper Palaeolithic (Szeletian) is documented by a leaf-shaped point made of radiolarite and solid atypical point-shaped side-scrapers made of strongly white patinated silicite, probably from flint. These findings add in a potentially significant manner to our sum of knowledge about the LMP-EUP settlement of western Slovakia. The post-Palaeolithic settlement of the site is indicated by an isolated square core on a blade made of an exotic raw material of Polish provenance: striped silicite of the Krzemionki type, dated to the Neolithic or Eneolithic and proving the range of long-distance contacts at this time. The rest of the chipped stone industry handed over is made up of pieces of stone, mainly radiolarite raw material in various stages of processing; however, there are no cases of prepared cores. The site was verified by a surface excavation in May 2011. Another 7 artefacts were discovered over a relatively large area; however, they were of a different nature from the submitted findings. The latter document the settlement of the site at a further unspecified period of the Stone Age, but the patina on two artefacts enables us to assume a pre-Neolithic age. One item can be interpreted as a tinder lighter for a modern (16th - 18th century) gun. A second potential site is broader area between Trstín, Naháč and Horná Krupá, where new site, marked Trstín (?) is situated. The find - a solid Middle Palaeolithic core - was acquired by the SNM-Museum of Archaeology in 2014. The finds represent the first Palaeolithic artefacts in the immediate vicinity of Prašník, but are not a surprise in terms of the Palaeolithic settlement of the wider region of the Trnava hill region (from where the find from Trstín (?) also comes). From a supra-regional point of view, Prašník and Trstín (?) represent part of the network of LMP/EUP settlement in western Slovakia (in particular surface sites in settlement areas around Piešťany, Myjava, Trnava and Trenčín) and Moravia, whose bearer was *Homo neanderthalensis*.

JUDr. Mgr. Tomáš Michalík, PhD.

*Trenčianske múzeum v Trenčíne, Mierové nám. 46, 912 50 Trenčín
tomas.michalik@muzeumtn.sk*

© SLOVENSKÉ NÁRODNÉ MÚZEUM-ARCHEOLOGICKÉ MÚZEUM
ISBN 978-80-8060-414-1
ISSN 1336-6637